

УДК 332.155/338.3

СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

Банєва І.О.

Досліджено розвиток та склад ресурсного потенціалу аграрного сектору України, наявність земельних сільськогосподарських ресурсів, технічних засобів виробництва, основних виробничих засобів, розглянуто структуру населення, виробництво продукції хімічної промисловості та машинобудування. Встановлено вплив ресурсного потенціалу на кінцевий результат діяльності підприємств аграрного сектору. Сформовано стратегію розвитку аграрного сектору на основі підвищення ефективності управління ресурсним потенціалом.

Ключові слова: ресурсне забезпечення, потенціал, аграрне підприємство, матеріально-технічна база, ресурси, ефективність, основні засоби, відтворення.

ВСТУП

Розвиток ринкових відносин в Україні визначає зміну поглядів на механізми господарювання та характеру управління аграрними виробництвами. Оскільки зовнішнє середовище постійно змінюється й ускладнюється, то система управління ресурсним потенціалом аграрного сектора економіки має набути нових якостей, розширюючи свої можливості. Ринок ставить підприємства аграрного сектора у принципово нові відносини з державними організаціями, з виробничими й іншими контрагентами, з працівниками стосовно формування та використання ресурсного потенціалу. Зміни ділового середовища вітчизняних підприємств, пов'язані з розвитком конкуренції, інформаційних технологій, з глобалізацією бізнесу та з іншими чинниками, обумовлюють необхідність застосування менеджменту, націленого на ефективне використання обмежених ресурсів. Сучасний стан сільськогосподарського виробництва України не дозволяє розв'язати основні проблеми функціонування агропродовольчого ринку без проведення структурної перебудови галузі, без технічного переозброєння та підвищення рівня кваліфікації працівників, без створення системи комплексного управління формуванням і використанням ресурсного потенціалу в аграрному секторі економіки.

Система ресурсного забезпечення аграрного сектору ґрунтовно висвітлена в економічній

літературі, зокрема в наукових працях В.Я. Амбросова, Я.К. Білоусько, П.І.Гайдуцького, О.В.Крисального, В.В.Лагодієнко, І.І.Лукінова, А.М. Малієнко, О.М.Онищенко, Г.М. Підлісецького, П.Т.Саблука, В.С. Шебаніна, В.В.Юрчишина, та ін.

Вивчення природи, характеру взаємозв'язку й протиріч процесів інтенсифікації використання ресурсів, формування ефективних форм системи ресурсного забезпечення аграрних підприємств є науковою основою для подальшого розвитку сільськогосподарської галузі на новому рівні.

Мета дослідження полягає у вивченні стану та обґрунтуванні основних тенденцій формування ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств та опрацювання напрямів його поліпшення в Україні.

Теоретичною та методологічною основою дослідження є діалектичний метод пізнання і системний підхід до вивчення економічних процесів; монографічний; законодавчі, нормативно-правові акти з питань ресурсного забезпечення аграрного сектору.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Ресурсний потенціал аграрно-промислового виробництва представляє собою сукупність земельних, матеріально-технічних, трудових, інформаційних ресурсів, інновацій та капіталу галузей, які сформовані у відповідні підкомплекси, що охоплюють як аграрну сферу, так і заготівлю, зберігання, переробку та реалізацію сільськогосподарської продукції.

Кожний окремий вид ресурсів і ресурсний потенціал аграрної сфери в цілому відображають

Банєва Ірина Олексіївна, кандидат економічних наук, доцент, докторант Міжнародного університету бізнесу і права, м. Херсон

вплив чинників, які створюються людиною штучно (машини, механізми, добрива, фінансові ресурси) або формуються природним шляхом (трудові ресурси, ґрунти, вода, сонячна енергія, повітря і т.д.). Взаємодія цих чинників і найскладніші процеси різної природи формують певні ефекти, тобто створюють масу споживчих вартостей, кількість та якість яких має відповідати суспільним потребам, забезпечувати конкурентоспроможність виробництва, зниження витрат виробництва, ефективне використання аграрного ресурсного потенціалу [1].

Ресурси аграрної сфери залежно від їх походження доцільно розподілити на дві групи: первинні ресурси – ті, що створені природою незалежно від волі та бажання людини, але використовуються в суспільному виробництві; вторинні – це продукти процесу виробництва, які прямо чи опосередковано використовуються у виробництві матеріальних благ. До першої групи віднесено земельні та трудові ресурси, до другої – основні й оборотні матеріальні засоби, фінансові й інформаційні ресурси [2].

Перехід сільськогосподарського виробництва до адаптивного (симбіотичного) розвитку на основі біологізації й екологізації інтенсифікаційних процесів має здійснюватися за принципом поєднання законів розвитку природи та людської цивілізації. Економічні закони не повинні суперечити законам відтворення природного середовища та його ресурсів, а створювати умови для їх оптимальної взаємодії.

Станом на початок 2010 р. в Україні сільськогосподарські угіддя складають 71% земельних ресурсів. Основну частину

сільськогосподарських угідь становить рілля (78%), пасовища займають 13%, сіножаті – 6%, інші угіддя складають 3%. Основний фонд орних земель України формують чорноземи (62%) та сірі лісові ґрунти (11%); серед решти переважають ґрунти з низькою родючістю (лугозо-болотні, болотні, буроземи й інші).

У процесі земельної реформи у приватну власність передано 72,4% сільськогосподарських угідь, у т.ч. 80,9% ріллі для використання за цільовим призначенням – для сільськогосподарського виробництва. Право на земельну частку (пай) набули 6,9 млн. чол., з яких 6,7 млн. (98,2%) станом на початок 2010 р. отримали державні акти на право власності на земельну ділянку.

У сільськогосподарських підприємствах розораність угідь вища, ніж в особистих селянських господарствах. Водночас в останніх значна частка земель зайнята пасовищами та сіножатями.

У структурі основних виробничих засобів сільськогосподарського призначення зменшується частка будівель, споруд і передавальних пристроїв, натомість зростає частка сучасних машин, устаткування і транспортних засобів (табл.1).

У 2009р. машинно-тракторний парк сільськогосподарських підприємств налічував: 153,8 тис. тракторів (8 од. на 1000 га ріллі); 36,8 тис. зернозбиральних комбайнів (3 од. на 1000 посівної площі зернових без кукурудзи); 5,1 тис. бурякозбиральних машин (16 од. на 1000 га посівної площі буряків); 2,9 тис. кукуруддозбиральних комбайнів (1,3 од. на 1000 га посівної площі кукурудзи).

Таблиця 1 Структура основних засобів аграрних підприємств в Україні*

Показники	2005 р.		2006 р.		2007 р.		2008 р.	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
Основи засоби, усього	46851,7	100	47132,9	100	50612,1	100	56122,4	100
у тому числі будинки, споруди і передавальні пристрої	26041,6	55,6	24233,2	51,4	25456,5	50,3	24129,2	43,0
машини і обладнання	11027,5	23,5	13129,7	27,9	16891,7	33,4	20258,3	36,1
транспортні засоби	3518,5	7,5	3532,2	7,5	4240,6	8,4	4847,1	8,6
Інші основні засоби	6264,1	13,4	6237,8	13,2	4023,3	7,9	6887,8	12,3

*- розраховано за допомогою [4]

Для інвесторів пріоритетними напрями капіталовкладень являються:

- введення в дію тваринницьких приміщень;
- будівництво елеваторів, оптово-роздрібних ринків сільськогосподарської продукції, заводів з альтернативних видів палива;
- зведення теплиць закритого ґрунту;
- будівництво комбікормових, силосних та сінажних споруд;
- рекультивация земель [3].

Виробництво добрив в Україні в період з 2003

по 2009 зменшилося, в 2009 році виготовлено азотних добрив на 20% менше ніж в 2008 році та калійних втричі менше (табл. 2).

За період, що розглядається істотно зменшилося виробництво сільськогосподарської техніки – тракторів з 6339 шт. до 1445 шт., плугів – з 7064 шт. до 5336 шт., така негативна тенденція збереглася й по іншій техніці, що використовується аграрними підприємствами. Комбайни бурякозбиральні в останні роки в Україні взагалі не виготовляються.

У 2009 р. сільське населення України становило 14,5 млн. осіб або 31,5% всього населення країни. Чисельність сільського населення у працездатному

віці становила 8,1 млн. осіб. З них у сільському господарстві було зайнято 3,3 млн. осіб (40% усього працездатного сільського населення).

Таблиця 2 Виробництво продукції хімічної промисловості та машинобудування в Україні [4]

Показники	2003 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.
Добрива азотні мінеральні чи хімічні, тис. т	2470,0	2633,0	2566,0	2840,0	2689,0	2166,0
Добрива калійні мінеральні чи хімічні, тис. т	12,1	11,0	6,4	7,4	14,3	4,4
Трактори для сільського та лісового господарства, шт.	4556,0	5543,0	3703,0	5282,0	6339,0	1445,0
Плуги відвальні, шт.	4285,0	3058,0	2542,0	3025,0	7064,0	5336,0
Сівалки, шт.	7983,0	11315,0	8968,0	7065,0	9938,0	2542,0
Косарки, шт.	1542,0	3802,0	3206,0	3106,0	3404,0	1616,0
Машини для внесення добрив, шт.	800,0	1135,0	1159,0	2296,0	1423,0	272,0
Обприскувачі переносні, тис. шт.	241	428,0	603,0	431,0	749,0	961,0
Комбайни бурякозбиральні та машини для обрізання бурячиння, шт.	398,0	88,0	201,0	18,0	-	-

У аграрних підприємствах працювало 783 тис. осіб (25%), 2,6 млн. осіб (75%) сільськогосподарського населення зайнято в особистих селянських господарствах. Структура населення у 2009 р. представлена на рис. 1.

Вітчизняне сільське господарство, з урахуванням зайнятих в господарствах населення, забезпечує роботою 15,7% зайнятих у національній

економіці. У сільськогосподарських підприємствах 27% зайнятих мають вищу освіту. У 2009 р. 27 тис. осіб пройшло підготовку та підвищення кваліфікації. Серед працюючих у сільськогосподарських підприємствах 160 тис. осіб молоді, тобто майже кожен четвертий найманий працівник має вік до 34 років.

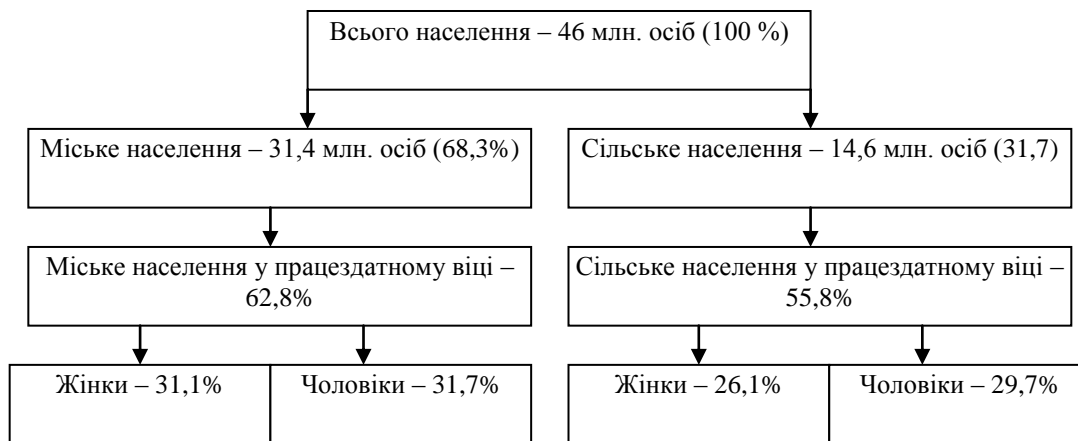

Рис. 1 Структура населення України у 2009 р.

Підвищення ефективності аграрного виробництва та використання всіх видів ресурсів є життєво важливими для України, складними й унікальними за завданням і масштабами. Цього можна досягти зваженою, з урахуванням ресурсних можливостей та умов їх використання, стратегією розвитку аграрного сектора економіки на основі підвищення ефективності управління ресурсним потенціалом (рис. 2).

Кінцевий результат відтворення реалізується на його заключній стадії, тому об'єктивно на цьому етапі

має здійснюватися стратегічний контроль над усією агропромисловою системою, головною якісною характеристикою якої є ступінь збалансованості її елементів. У зв'язку з цим рівень оцінки ефективності виробництва сільськогосподарської продукції у певних межах і темпів розвитку кожної галузі агропромисловості залежить не тільки від потенційних виробничих можливостей галузей, але й від реальних ринкових потреб у продукції, які обумовлюють економічний ефект діяльності в аграрному секторі економіки.

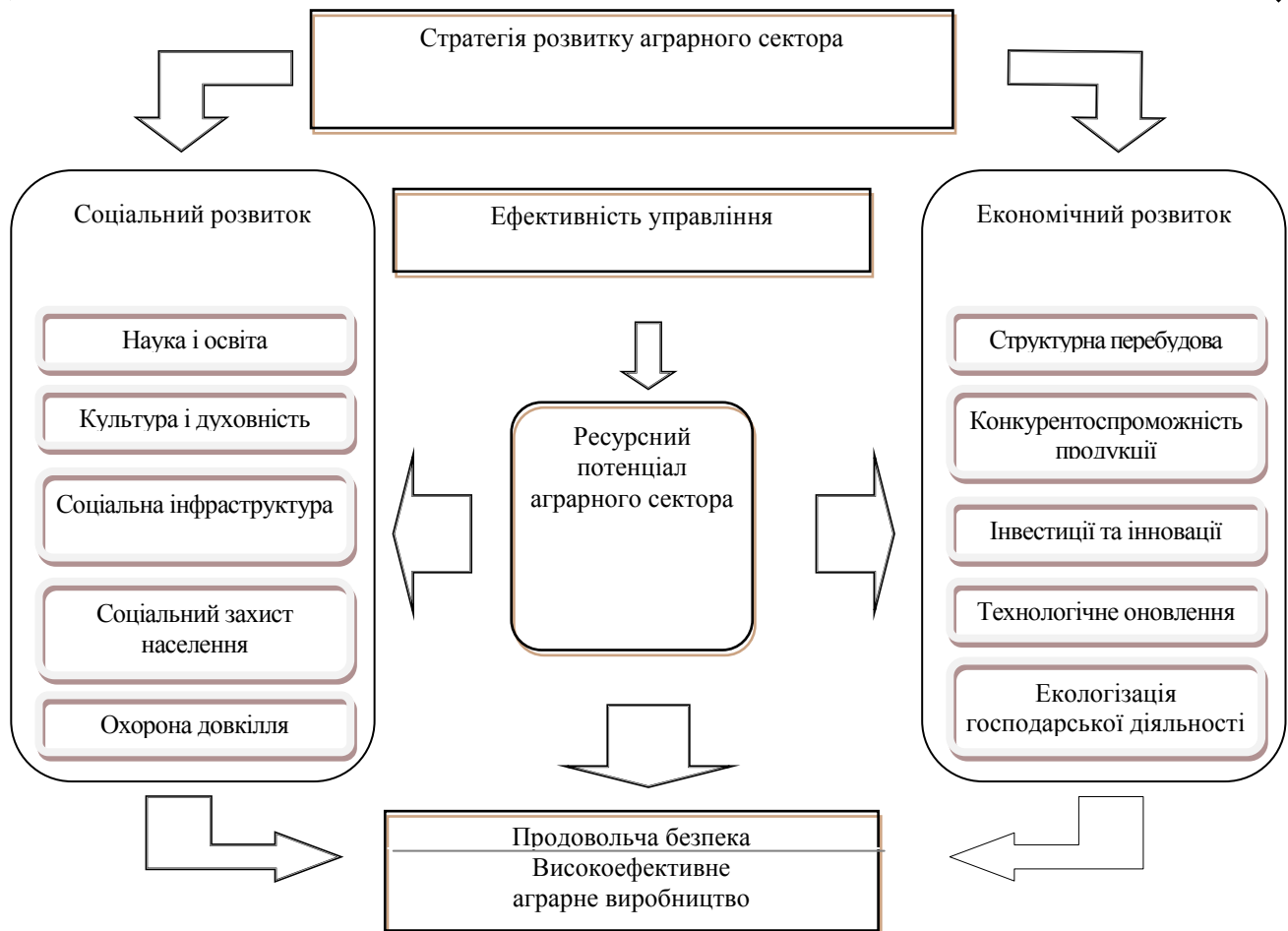

Рис. 2 Стратегія розвитку аграрного сектора на основі підвищення ефективності управління ресурсним потенціалом

ВИСНОВКИ

З метою підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу визначено основні напрями формування системи ефективного управління використанням і відтворенням ресурсного потенціалу аграрного сектора: забезпечення раціонального використання земельних, водних та інших природних ресурсів в аграрному секторі, а також основних матеріальних засобів; застосування

ресурсозберігаючих технологій; ефективне використання трудових ресурсів; забезпечення стабільності формування й ефективності використання внутрішніх і зовнішніх фінансових ресурсів; упровадження результатів інноваційного розвитку, спрямованого на екологізацію і інтенсифікацію аграрного виробництва; розвиток транспортно-складської інфраструктури; забезпечення продовольчої безпеки держави.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Малієнко А.М. Концептуальні соціально-економічні передумови розвитку землеробства України за ринкових умов / А.М. Малієнко, А.М. Огінський // Вісник аграрної науки. - 1995. - № 8. - С 10-15.
2. Підлісецький Г.М. Формування ринкової системи матеріально-технічного забезпечення АПК України: наукова доповідь / Підлісецький Г.М., Білоусько Я.К., Герун М.І. - К.: [б. в.], 2005.
3. Шибанін В.С. Системне оновлення і розвиток матеріально-ресурсного потенціалу сільського господарства / Шибанін В.С. - К.: ННЦ ІАЕ, 2005. - 276 с.
4. Статистичний збірник «Регіони України» 2010 рік Ч.1/ За ред. О.Г.Осауленка. – К: Державний комітет статистики України, 2010. – 367с.